

P r i k a z i i o s v r t i

BOJAN IVEŠIĆ, NASTANAK I UPORABA VATIKANSKE VERZIJE „NAVODNOG STEPINČEVA PISMA“ IZ 1943. S REFERENCIJALNOM DOKUMENTACIJOM

Medijski centar Vrhbosanske nadbiskupije izdao je ove, 2023., godine knjigu Bojana Ivešića naslovljenu *Nastanak i uporaba vatikanske verzije „navodnog Stepinčeva pisma“ iz 1943. sa referencijalnom dokumentacijom*. Ivešić je doktorand na Papinskom sveučilištu Gregoriana u Rimu i već ranije je kroz svoj znanstveni rad iskazao interes za istraživanje i objavljivanje arhivskih izvora.

Knjiga broji 203 stranice i podijeljena je u tri dijela, uz predgovor, uvod i dodatak na kraju knjige. Uvod je napisao mons. Ratko Perić, koji se i sam posebno bavio tematikom „navodnog Stepinčeva pisma datiranog 18. svibnja 1943. godine“ u svojoj knjizi *Nada koja ne postiđuje*.¹ U uvodu autor ukratko iznosi do sada poznate činjenice vezane uz ovaj dokument. Nakon toga slijede glavni dijelovi, naslovljeni: 1. *Nastanak i uporaba vatikanske verzije „navodnog Stepinčeva pisma“*, 2. *Vatikanska verzija „navodnog Stepinčeva pisma“*, 3. *Prijevod pisma i referencijalna dokumentacija*, a u dodatku nalaze se prijepisi i prijevodi dvaju dokumenata, izvješća vatikanskog predstavnika u Jugoslaviji, Josepha Patricka Hurleyja, o njegovom prvom susretu s Josipom Brozom Titom u veljači 1946. godine.

U prvom dijelu, služeći se povijesno-kritičkim metodom, autor razlaže nastanak i uporabu vatikanske verzije „navodnog Stepinčeva pisma“ datiranog 18. svibnja 1943., koju je upravo on i pronašao u arhivu Državnog tajništva u Vatikanu. Na temelju ovog pisma i drugih sličnih izvora gradila se teorija i propaganda o takozvanom „prekrštavanju“, točnije prijelazima 240.000 pravoslavaca na katolicizam. Na montiranom sudskom procesu protiv nadbiskupa Stepinca 30. rujna 1946. pročitana je optužnica, a već 2. listopada tužitelj Jakov Blažević iznio je ovo „pismo“ kao neoboriv dokaz protiv nadbiskupa. Stepinac je na samom suđenju zanjekao autorstvo, a to je u četrnaest točaka dokazao i njegov branitelj dr. Ivo Politeo.

---

¹ Ratko Perić *Nada koja ne postiđuje*, Mostar, 2018.

Do sada su bile poznate četiri verzije ovog dokumenta, koje je mons. Ratko Perić donio u već spomenutoj knjizi *Nada koja ne postiđuje*. Dvije talijanske verzije mons. Perić. pronašao je u Arhivu Papinskoga hrvatskog zavoda svetog Jeronima u Rimu u fondu Krunoslava Draganovića, točnije u njegovom podfondu naslovljenom *Radna grupa Efendija*. A druge dvije verzije, koje mons. Perić donosi, nalaze se u Hrvatskom državnom arhivu u Zagrebu, ali na različitim mjestima. Talijanska verzija nalazi se u spisima Vrhovnog suda, a hrvatski prijevod u Stepinčevom dosjeu, to jest steno-grafskim zapisima sa suđenja. Dijelovima tog hrvatskog prijevoda služio se i Jakov Blažević na suđenju. U ovoj knjizi donesena je ona verzija koja je nedostajala ovom nizu, a to je vatikanska verzija iz arhiva Državnog tajništva, koja je najrelevantnija za donošenje preciznijih zaključaka.

Imajući sada pred sobom svih pet do sada poznatih različitih verzija i redakcija ovog dokumenta, samo od sebe nameće se pitanje njegove geneze, mjesta nastanka i autorstva. Autor koristeći se znanstveno-kritičkim aparatom, na temelju do sada poznatih činjenica, s velikom sigurnošću zaključuje da je pismo nastalo u Zagrebu, vjerojatno u krugovima povezanim s Ministarstvom vanjskih poslova NDH. Želeći se kloniti brzopletosti i subjektivizma, on ne donosi zaključak o mnogo kompleksnijem pitanju vezanom uz autora „pisma“, ali, poštujući pravila struke, iznosi imena ljudi povezanih s njegovim nastankom, tumačeći njihovu tadašnju ulogu u društvenim i crkvenim krugovima, a za neke od njih i dokazan rad na nekoj od verzija „pisma“. Tako daje budućim istraživačima poticaj i polazišnu točku u rasvjetljavanju pojedinih segmenata ove povijesne slagalice.

Drugi dio knjige je prijepis vatikanske verzije navodnog Stepinčeva pisma i time je ona po prvi put iznesena pred oči javnosti. Zbog posebnih pravila vezanih uz objavljivanje dokumenata iz Vatikanskih arhiva autor nije bio u mogućnosti donijeti preslike ovog dokumenta, što bi još više obogatilo samu knjigu. Ali i ovim autentičnim prijepisom svim zainteresiranim istraživačima pružio je mogućnost da napokon mogu raditi i analizirati i ovu verziju pisma, koja je do sada bila nedostupna.

Treći dio knjige je prijevod spominjanog „pisma“, kojim je ono približeno još širem krugu zainteresiranih istraživača. Uz prijevod ovdje je prvi put donesena i kompletna referencijalna dokumentacija, koja je bila priložena samom „pismu“. Ta dokumentacija je zapravo prava vrijednost ovog arhivskog izvora, ona je u potpunosti autentična i kao što autor knjige kaže – nju treba vrednovati odvo-

jeno od samog pisma koje je vjerojatno bilo pripremano kao mogući popratni tekst uz prikupljene dokaze o zločinima i torturama nad katoličkim hrvatskim pučanstvom.

Često su dodatci pojedinoj knjizi zaista u pravom smislu dodatci, to jest dijelovi koji tamo uvijek i ne spadaju, što ovdje nikako nije slučaj. Bojan Ivešić donoseći na kraju knjige izvješće pronuncija Hurleyja upućeno Svetoj Stolici zapravo pruža prvorazredan dokaz o tome kako je suđenje nadbiskupu Stepincu bilo završeno mnogo prije negoli je i počelo. Pronuncij u izvješću poslanom u Vatikan baš 10. veljače 1946. piše: „Bit će razvidno iz priloženog izvještaja o našem susretu da je maršal imao na umu samo jednu misao: prisiliti na uklanjanje mons. Stepinca kao nadbiskupa Zagrebačkog. Može postojati nekoliko razloga za tu odlučnost partizanskog čelnika. Prije svega, on vjerojatno želi imati plašljivijeg i pokornijeg premeta na najvažnijoj katoličkoj Stolici u Jugoslaviji. Drugo, razvidno je da on i Komunistička partija ulažu napore da oslabe unutarnju organizaciju Crkve udaranjem na biskupe i poglavare redovničkih zajednica diskreditirajući ih u očima vjernika.“²

Na kraju knjige, uz popis korištenih izvora i bibliografije te kazala imena i mjesta, donesena je i recenzija dr. sc. Stipe Kljaića, višeg znanstvenog suradnika na Hrvatskom institutu za povijest.

Svatko onaj tko je jednom zašao u Arhiv, zna da treba dosta prašine skupiti na rukama i prelistati popriličan broj kutija spisa kako bi se pronašao onaj pravi dokument, vrijedan svakog truda. Otvaranjem za javnost gradiva iz vremena Drugoga svjetskog rata u Vatikanskom arhivu pružena je mogućnost mnogim znanstvenicima da istražuju i prezentiraju brojne dokumente o djelovanju Katoličke Crkve u mnogim zemljama, Bojan Ivešić je jedan od naših rijetkih istraživača koji je ovu mogućnost iskoristio.

Ivan Balta

Nadbiskupijski arhiv Split

---

² Bojan Ivešić *Nastanak i uporaba vatikanske verzije „navodnog Stepinčeva pisma“ iz 1943. sa referencijalnom dokumentacijom*, Sarajevo 2023., str. 173-174